

רבני קלאוזנבורג

ו"שושלת רבני בית גלאזנר"

מאת:
שלמה זמרוני

בני-ברק, ניסן תשמ"א

ב ש ע ר

הרגשתי חובה לעצמי, כאחד מדור האחרון ליוצאי יהדות קלויזנבורג, להוציא את החוברת הצנועה הזאת ולרשום עבור הדור הזה והדורות אחרינו, את תולדות רבנות קהילת קלויזנבורג — ובמרכזה „שושלת רבני בית גלאזנר“.

שושלת רבת-ההוד והתפארת, ממשיכי שרשרת-הזהב של משפחת „חתם-סופר“, שהטביעה חותמה, חותמת-הקודש של תורה ודביות במנהגי ישראל לכל פרטיה ודקדוקיה, על יהדות הממלכה האוסטרו-הונגרית במשך דורות במיוחד על הרבנות והקהילות. יהדות שאיננה יותר, עלה עליה הכורת !

ב„ספר הזכרון לקהלת קלאוזנבורג“ שזכיתי לערוך בשנת תשכ״ח—1968, רשמתי רק ראשי פרקים על רבני העיר, בספר שהופיע במסגרת מצומצמת של 120 עמוד בלבד, כמקדמה אשר „חוג יוצאי קלאוזנבורג בישראל“, קיבל מאת הסופר וההיסטוריון ד״ר יהודה מרטון ז״ל, להוציא ספר היסטורי-דוקומנטרי רבת-היקף על תולדות יהדות העיר, אך עם פטירתו הפתאומית של ד״ר מרטון הענין לא התגשם.

בחוברת זו אשר אני שם לפניכם, רשמתי בצורה תמציתית פרקי-ההיסטוריה של רבני העיר, למרות שיש מקום להרחיב את היריעה על כל אחד ואחד. הדברים אמורים במיוחד כלפי „שושלת רבני בית גלאזנר“ שביהנו בעיר במשך תקופה של 80 שנה, תקופת הפריחה והשגשוג ליהדות קלאוזנבורג עד לחיסולה הטרגי בשואת יהדות אירופה.

תודתי נתונה לצאצאי משפחת גלאזנר בארץ, ובמיוחד לגב׳ ברכה יוסט-גלאזנר שעודדו אותי בהוצאת החוברת.

שלמה זמרוני

חבר נשיאות חוג יוצאי קלאוזנבורג בישראל

ר בני קלאוזנבורג

בשנת 1812 נשלח ע"י הרב הכולל לתפקיד הרבנות בקלאוזנבורג, הרב אפרים פרץ אבעל, בשנת 1816 הרב יוסף קין, בשנת 1837 הרב משה נאש ואחריו הרב יוסף רוזנפלד, אך אין בידינו פרטים עליהם. אחד מצאצאיו של הרב יוסף קין הוא העיתונאי-ההיסטוריון מר דוד שן, לשעבר עורך העתון „אוי-קלט“.

אחרי פטירתו של הרב יחזקאל פאנעט בשנת 1845 ירד קרנו של תפקיד הרב-הכולל בקארלס-בורג. ישבו על כס-הרבנות, רבנים שלא היו ראויים לכך. רכשו את המשרה ע"י מתן שוחד ושלמונים לראשי-השלטון. אחד מרבנים אלה היה הרב אברהם פרידמן משימונדה. הרבה קהלות סרבו בגלל זה להכיר ברבנותו ופנו בתלונה לסמכות-התורנית הטבעית והעליונה בכל רחבי הונגריה להגאון ה„חתם-סופר“, רבה של פרסבורג.

אחרי חקירה ודרישה שלח לו ה„חתם-סופר“ הוראות לנסוע למרמרוש-סיגט, להגאון, מחבר הספר „קונטרס-הספיקות“ להבחין אצלו ולקבל ממנו „סמיכה“ לשמש ברבנות. הרב אברהם פרידמן סירב לכך, דבר שגרם שחלק הקהלות החשובות כפרו בסמכויותיו וסרבו להשמע לו ולהוראותיו.

הרב הילל ליכטנשטיין:

בשנת 1851 הודיעה גם קהלת קלאוזנבורג, כי אין היא מכירה בסמכותו למנות רב בעיר ופנו בבקשה ל„חתם-סופר“ שיציע להם רב, גדול בתורה ובמעשים.

כך התחיל לכהן בשנת 1851 עד 1854, כרב ראשון שנבחר בהסכמת כל הקהילה, הגאון והצדיק הרב הילל ליכטנשטיין, שנולד בעיירה וועטש בהונגריה. היה מבחירי תלמידיו של „חתם-סופר“. בעולם הרבני ובהיסטוריה הוא

בדבריימי העיר מוזכרים היהודים בפעם הראשונה, כבר בשנת 1591 כתגרים המבקרים בירידי-העיר.

מספר שנים אחרי-כן רושמים ההיסטוריונים, כי נמצאו בעיר מספר יהודים ומציא המקום הוציא פקודה לשחוט אותם. בשנת 1630 רושמת ההיסטוריה, כי שוב הוציאו להורג מספר יהודים שנאשמו בכך שמכרו ספרי-קודש של הדת-היהודית לכת „שומרי-שבת“ בהנהגתו של הברון סימון פיצ'י. מאותה התקופה נמשכו נסיונות היהודים לקבל זכות-ישיבה בעיר. חיי הקהילה התחילו להתפתח ע"י הקמת בית-כנסת בקצה העיר, ברובע שנקרא מונושטור ורכישת שטח לבית-הקברות.

ר בני העיר:

עד לשושלת רבני בית-גלאזנר

בראשית התארגנות החיים היהודיים בעיר, מלאו את תפקידי הרבנות, אישים-רבניים אשר נשלחו למקום ע"י „הרב הכולל של זיבען-בירגען“ (טרנסילבניה) שתוארו הרשמי בפי היהודים היה „לאנדס-ראבינער“, שפעל באישור השלטונות ומושביו היה בעיר קארלסבורג, עיר שהיתה קיימת בה גם קהלה מצאצאי גולי-ספרד. בית הכנסת שלהם קיים עד היום הזה.

בתקופה הראשונה שימש בתפקיד זה הגאון הרב יחזקאל פאנעט זצ"ל. לפניו שמשו בתפקיד רבנים אחדים, אולם רק לתקופות קצרות. הרב יחזקאל פאנעט היה מחבר הספר „שו"ת מראה יחזקאל" והספר „מנחם-ציון" על התורה. מוצאו היה מהעיר בליץ אשר בשליזיה. אחרי גישואיו עבר לפולניה, הצטרף לחסידות ונמנה על גדולי-תלמידיו של אחד מאבות-החסידות ר' מגדלי מרימנוב. משם הוזמן לתפקידו בקארלסבורג וישב שם 23 שנה.

מוכר בשם: ר' הילל מקולומייא על שם רבנותו בעיר זו משנת 1868 עד סוף ימיו בשנת 1891. היה גאון בתורה, מגיד ומוכיח, קנאי קיצוני ללא כל פשרות, הטיפ ולחם נגד תנועת „ההשכלה“. בשנת 1865 היה מיוזמי כנס־הרבנים החרדים בהונגריה שהתקיים בעיר נאדי־מיהלי ומחוזות האיסור להטיפ בבתי־כנסת בשפה ה־גרמנית או ההונגרית. לחם נגד כל חידוש הקטן ביותר, אשר המחדשים „המשכילים“ רצו להגיד בבית־הכנסת. ראה בכך התקרבות וסכנה להתבוללות, לאסימיליציה. השפעתו על יהדות הונגריה היתה עצומה.

הרב הילל ליכטנשטיין היה חותנו של איש ירושלים האגדי, ר' עקיבא יוסף שלזינגר, מחבר ספר: „הלב־העברי“, שעלה לארץ־ישראל בשנת 1870. בדתיותו היה קיצוני, אולם בגלל דעותיו ושיטתו הסתכסך עם רבני ירושלים, עד שהוכרז עליו חרם כדת וכדין. הוציא ספר בשם „בית־יוסף החדש“, בו טען בין השאר, כי בירושלים יש לתקוע בשופר בראש־השנה שחל להיות בשבת. יהודי הרוצה לעלות לישראל ואשתו מסרבת להצטרף אליו, מותר לו לקחת אשה שנייה במקרה ואשתו מסרבת לקבל גט. לחם נגד „משולחים“ שיצאו לגולה לאסוף כספים ובמשך שנים לא חזרו למשפחותיהם. בין הטענות הרבות שהיו לאנשי הישוב־הישן נגדו, היתה הטענה, כי את 8.000 פלורין־זהב שחותנו שלח לירושלים, הקדיש ר' עקיבא יוסף לא „חלוקה“ אלא לרכישת אדמות פתח־תקוה, מבלי שחותנו הסמיך אותו לכך. הזמינו אותו ל„דין־תורה“ ולא נשמע ל„פסק־דין“. אחד מיישובי־עובדים של „הפועל־המזרחי“ בדרום נקרא על שמו: „מושב בני־עזיש“.

ר' הילל ליכטנשטיין אצל הצדיק מצאנו:

על־אף היותו תלמיד „חתם־סופר“ ודבק ברבו ומנהגיו, הצטרף לחסידות והתחיל לנסוע להצדיק ר' חיים הלברשטאם מצאנו. באגדה החסידית מסופר, כי בבואו בפעם הראשונה לצאנו רצה להכנס לרבי לקבלת־שלום, הבחין כי מעל למשקוף לא השאירו אמה על אמה בלי טיח „זכר־

רבנותו וגרושו מקלאוזנבורג:

בספר תולדות ר' הילל ל"ש אשר הוציא לפני הרבה שנים נכדו הרב הילל וויינברגר, יש תאור מעניין על רבנותו זו וקשריו עם הקהלה אחרי גרושו מן העיר ע"י השלטונות. וזה לשון הסיפור:

...ויהי אחרי אשר ישב רבינו כמה שנים בעיר מארגרעטין, באו שליחים מקלאוזנבורג ואמרו לו: רבי, רצונך שתדור עמנו? הבטיחו להחזיקו בכל הענינים ולהחזיק ישיבה יותר גדולה. ר' הילל השיב להם, כי בעזה"ת גם פה כלם אהובים ועושים רצונו ומחזיקים אותו ואת הישיבה יותר מכפי־יכלתם, אך אם אפשר לקדש שם־שמים ביותר ולזכות את הרבים, הנני מוכן ומזומן לכבוד שמו הגדול יתברך־שמו ונענה להם.

אשרי עין ראתה כל אלה, כבוד התורה שעשו הקהלה הקדושה קלאוזנבורג כאשר בא העירה ונהג שם את נשיאותו ברמה. אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.

בעת הזאת היה רב אחד על המדינה בעיר קארלסבורג, הרב אברהם פרידמן כשימוגדה, אשר נתמנה לתפקידו שלא ברצון יהודי־המדינה, אלא ע"י השרים תמורת בצע־כסף. הוא כעס על ר' הילל ל"ש, היות ולא פנה אליו לבקש אישור ורשות להיות רב בקלאוזנבורג. הלשין עליו בפני השלטונות כל מיני עלילות־שוא. עד שהגיעה פקודה שיעזוב את העיר, כי אחרת הוא יגורש ע"י כח־צבאי.

אנשי הקהלה הצטערו מאד על הכושה הזאת והחליטו לפנות אל הקיר"ה (הקיסר ירום הודו) בעיר הבירה ווינה. אולם גם זה לא הועיל והיה מוכרח לעזוב את העיר. לפני יציאתו התאספו כל בני־הקהלה לקבל את ברכתו וגעו כלם

בבכיה-רבה. עזב את העיר והתישב מספר שנים בעיר גרוס-וורדיין. אחרי שעזב את קלאוזנבורג לא נתקבל רב אחר במקומו במשך שמונה שנים.

איום ב"דין-תורה" בפני בית-דין של מעלה:

שש שנים אחרי שנאלץ לעזוב את העיר, כתב לקהלתו מכתב ארוך, מזעזע ונוגע-ללב, בו הוא מפציר בהם לקבל רב אחר במקומו שינהיג את העדה.

וזה לשון המכתב:

...יאמר שלום ליראי ה' הנגיד והנכבד, החבר ר' פישל ב"י ראש הקהל והשגי לו הכי נכבד התורני ירא ה' הנגיד החבר ר' יואל (וורט-היימר) מטובי הקהל.

כמדומה לי שאהבה הישנה, אהבת האמת, שלא היה תלויה בדבר — בטל, מכם עלי עדיין לא פג מלבכם. ובהיות כן קרוב הדבר שדברי ממני אליכם לא ישוב אלי ריקם.

והנה זה יותר משש שנים שאתם כצאן בלי רועה, חבל על דאבדין. מעי-מען, לבי-לבי על חלליהם. רבים חללים הפילה, זה תלמיד-חכם שלא הגיע להוראה ומורה...

והנה עד עתה, היתה לכם קצת המלצה לומר: ידינו לא שפכו הדם הזה, אבל לעת-עתה, עליכם המצווה הזאת. לא תנוחו ולא תשקטו עד שתקבלו עליכם רב ומורה... אבל ואבל, הנני להזהיר אתכם וגם לבקש ולהתחנן, שלא תעשו תנאים כאלה, שעלידי כך לא יתרצה לכם. ושוב תאמרו הלא עשינו את שלנו. לכן תדעו ולא תשכחו, הלא הבוחן-לבבות הוא יודע. ולא תהיו ח"ו בכלל: ארור עושה מלאכת ה' ברמיה. תכתבו על לוח לבבכם, אתם מיודעי ומכירי כעת ומקדם, תלמידי ובני.

ידעתי גם ידעתי שיש לכם מורא-שמים ואין מזרוזים אלא הוריו. כי מחויבים אתם לשמוע לי ולעשות רצוני, כי באמת אני, אני הוא הרב שלכם וגוזר עליכם לקיים דברי. כי אני נתקבלתי להיות רב שלכם כדת משה וישראל, בעצת ה' ברוב-מגין ובגין. בספר תולדות-אדם, כשהראה לו דור ודור ודורשיו, שם אני כתוב כרב עירכם.

ואם נעשה מעשה שנעשה, נאמן עלי הדיין. אבל אני כשלעצמי אפילו כחוטא-השערה איני מוותר לכם מהתמנותי. לכן גוזר אני עליכם שבתוך זמן לא כביר תגמרו הדבר לטובה. ואם לא: תדעו נאמנה שאחר אריכות ימי ושנותי אבקש מכם מבית-דין לפני אלוקי הרוחות ודיין האמת, שאני קובל עליכם ואומר לפניו: אתם המיתם את עם ה', אשר הופקד והושלש בידו. כללו של דבר. לא תיראו ולא תערצו ובודאי ה' יהיה בעוריקם. ואם מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה.

דברי אוהבכם ורובכם המבקש טובתכם, טובה האמיתית ומצפה לתשובתכם השלימה בקרוב. ה"ק הילל ל"ש מוועטש הרב הילל ל"ש הוציא כמה וכמה ספרי מוסר ודרוש.

„עת לעשות“

„אלה הדברים שאלות ותשובות „עת-לעשות“ להורות לעם ה' הדרך ילכו בה ומעשה אשר יעשון. חברתי בעזרת החונן לאדם דעת ומאתו מענה-לשון, אני הקטן הילל ל"ש מילדי עיר וועטש במדינת אונגון, רב פה קולומייא והגליל, יע"א.

ספר מוסר ודרוש שני חלקים ב„עברייטיש“ הלק ראשון נדפס בלעמבערג תרל"ג, 362 עמוד; הלק שני נדפס בשנת תרל"ה, 188 עמוד. (הערת הכותב: ברשותי נמצא ספר שנדפס בשנת תר"מ לפני 101 שנה, כנראה הוצאה שניה).

„שירי משכיל“:

דברי מוסר ודרוש. נדפס בלעמבערג בשנת תרל"ו, 176 עמוד.

„משכיל אל דל“:

מארבעה חלקים המחזיקים מספר ארבעים כללים שנפשי-לה' להוציאם לאור. חברתי בעז-רת החונן לאדם דעת ומאתו מענה לשון. אני ה"ק הילל ל"ש, מילדי וועטש, רב פה

הקהלה תהיה זקוקה ל"כסף משנה" (ג"כ פירוש ידוע על הרמב"ם).

הלוויית, "הכתב-סופר":

אציין כאן דבר מעציב אשר רושמי ההיסטוריה נמנעו לפרסם ואף השתדלו לדבר על כך ברמזים בלבד, מאז ועד היום הזה.

הרב מאיר פישמאן, מיקירי ירושלים, בנו של הרב מטעלעגד ונכדו של הרב פייש פישמאן, שהוציא את הספר, "אור-שרגא" כותב בהקדמתו, כי קבל רשות מאת הרב עקיבא סופר זצ"ל לרשום בספר את סיפור המעשה, אך גם הוא מגלה טפה ומכסה טפחיים.

ביום פטירתו של ה"כתב-סופר" חל פילוג קשה מיוחד במינו בהיסטוריה הרבנית. המשפחה דרשה להכריז לפני סתימת-הגולל, כי בנו ה"שבט-סופר" ימלא את מקום אביו כרבה של פרסבורג, ועד שלא יסכימו לחנאי — לא יקימו את ההלויה.

ראשי הקהלה הביעו התנגדות לכך. התהלכו שמועות בעיר, שיש בדעתם להכתיר כרב את ר' פייש פישמאן. בינתיים זרמו לעיר ברכב וברגל גדולי הרבנים ומשלחות מהקהלות להשתתף בהלוויית רבן של ישראל. הויכוח התנהל במשך שלושה ימים. המוני היהודים הסתובבו בעיר וחיכו להלוויה. המשפחה סרבה להטמין את הנפטר, כל עוד שלא יכריזו "מזל-טוב" לבחירת הבן כיורש. הקהלה סרבה לוותר.

הרב פישמאן ברח מן המחלוקת. המצב הטרגי הזה ללא כל תקדים גרם לו צער, יסורי-נפש וזעזוע. בינתיים יצא קול בעיר שר' פייש עומד לשאת דרשה. בית-הכנסת התמלא מפה אל פה והמונים עמדו מסביב לבנין. תוך מצב-רוח מזעזע עלה על הבמה, פתח את ארון-הקודש ומתוך בכי קורע-לב הצהיר, כי כסא הרבנות מגיע לבנו של המנוח והוא ראוי לכך. מעולם לא עלתה על דעתי לקבל את התפקיד, התחנן מתוך בכי ודמעות לראשי הקהילה שיפסיקו את "חילול-השם" וחילול כבוד הנפטר הגדול. כל הנוכחים פרצו בבכי יחד אתו. אחרי הצהרתו הוכרז על ה"שבט-סופר" כרבה של פרסבורג

ק"ק סיקס והגליל יע"א. וכעת רב בעיר קול-מיא והגליל.

הוצאה ראשונה נדפסה באונגוואר והשניה בלעמבערג בשנת תר"ל.

הרב שרגא פייש פישמאן:

משנת 1854 עד 1861 לא היה רב בקלאוזנ-בורג. רק הודות למכתבו הנרגש, לחצו והפצ-רותיו של ר' הילל ל"ש החליטה הקהלה לקבל כרב את הרב שרגא פייש פישמאן, שכינה כרב בעיירת סיקסו. היה מפורסם בכל רחבי הונגריה כמגיד ודרשן בחסד-עליון. ממרחקים באו יהודים לשמוע את דרשותיו.

על כשרונותיו הבלתי-ירגילים כמגיד התהלכו אגדות. רבנים כתבו עליו מליצות שונות בשטח זה: "אבי כל תופס כינור האגדה". "אבי כל הדרשנים". "...וכל העומדים בעזרה כשהיו שומרים את הקול יוצא מפה קדוש ולב טהור יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, היו מוכרחים להרהר בתשובה".

הרב פישמאן ישב בעיר כשלוש שנים בלבד. בתקופה ההיא התחילה להתפשט בין יהודי הונגריה, תנועת הריפורמה וההתבוללות, בעקבות האמנציפציה שהשלטון ההונגרי הכריז במדינה. לכן חיפש הגאון, "כתב-סופר" מפרסבורג, מגיד ומוכיח שדבריו נשמעים והשפעתו גדולה. שם עיניו על הרב פייש פישמאן. התחיל לשדל אותו וללחוץ עליו במשך כמה שנים שיסכים לעבור לפרסבורג כמגיד-העיר. תיאר בפניו את השליחות הגדולה של עצירת הריפורמה-ההתבוללות המפילה ח"ו חללים במחנה היהדות.

בקלאוזנבורג היה הרב פייש פישמאן אהוב ונערץ על כל בני הקהלה. התגאו בו והעתיירו עליו כבוד וחיבה ללא גבול. אך לבסוף נעתר להפצרותיו הרבות של ה"כתב-סופר" ועבר לפרסבורג.

אחרי שהגיע לעיר אמר ל"כתב-סופר": "בדבריי-חידוד: כ"ת הוא הרמב"ם ואני אהיה, הרב המגיד" (הפירוש הידוע על הרמב"ם). על כך ענה לו ה"כתב-סופר" ג"כ בדבריי-חידוד: אולם

והתקיימה ההלווייה מתוך כבי ובקשת סליחה מהנפטר.

„אור-שרגא“

ר' פייש פישמאן השאיר אחריו הרבה כתבי-יד. את דרשותיו היה רגיל בו-בערב לרשום בקונטרס. רק בשנת תשי"ט—1959 הופיע ספר שהוציא נכדו הרב מאיר פישמאן, שזכיתי ללמוד אתו בישיבת ר' מנחם סופר בברוקלין וואשארהע"ל, במשך שלוש שנים, והוא בנו של הרב יוסף חיים פישמן רבה של העיירה טעלעגד. הספר נדפס בתל-אביב, 424 עמוד.

בשער הספר אנו קוראים:

„אור-שרגא“ — חלק א: פנינים יקרים, מעור לפת-ספירים, בפסוקי התורה ונ"ך נאמרים, שב-עתיים מזוקקים, מדבש ונופת מתוקים, וגם בסוגיות הש"ס העמוקים, מור"ז אשר השאיר אחריו ברכה, אבי המגידים וראש הדרשנים בדורו, ה"ה כ"ק זקני הרב הגאון, פה מפיך מרגליות, צדיק תמים, חסיד ועניו, כקש"ת מרן ר' שרגא-פייש פישמאן זצ"ל, אב"ד סיקסא, קלויזנבורג ואח"כ מגיד-מישרים בעיר-וואס בישראל בפרסבורג.

רבי שושלת בית גלאזנר

הרב אברהם גלאזנר:

מיד אחרי שהרב פישמאן עבר לפרסבורג נבחר לכהן כרב העיר הרב א. גלאזנר.

הרב אברהם גלאזנר נולד בשנת תקפ"ה—1824. למד תורה אצל הרב ישכר דב רבה של ליפטו-סנט-מיקלוש. משם עבר לפרסבורג לישיבת „כתב-סופר“. התפרסם כעילוי, בעל-מידות נעלות, מתמיד גדול, מצוין בתורה ויראת שמים.

רבו התרשם ממידותיו וגדלותו בתורה והציע לגיסו הרב דוד צבי אהרנפלד, חתנו של „חתם-סופר“ שיקח את האברך המצוין הזה לחתן לבתו. הרב אהרנפלד היה רבה של מטרס-דורף, אחת מ„שבע הקהלות“ ונשא את התואר „חתן-סופר“ וגם לספרו שחיבר נתן את השם הזה.

בזמן שר' אברהם גלאזנר עמד לבחירה בקלוי-זנבורג פנה דודו ה„כתב-סופר“ להרב הילל ליכטנשטיין שהשפעתו על הקהלה היתה גדולה, וביקש אותו שימליץ בפני ראשי הקהלה שיתמכו בבחירות בהרב אברהם גלאזנר. אולם כשינודע לר' הילל ל"ש שגם הרב גלאזנר משמיע את נאומי-הדרשות שלו בשפה הגרמנית, שהיתה השפה המדוברת אצל רבני „אוברלנד“, שפך עליו את זעמו ואפילו פנה במכתב חריף ל„כתב-

סופר“ על שהמליץ עליו ואינו גוער בו בתלמידו זה שיפסיק להשתמש בשפת „המשכילים“.

בהמלצת ר' הילל ל"ש כמובן לא זכה, אך נראה כי השפעתו של ה„כתב-סופר“ גברה על קנאותו הקיצונית של ר' הילל והעילוי הצעיר זכה בבחירות ויסד את השושלת הרבנית של בית גלאזנר בקלויזנבורג. הניח את היסודות לרבנות מסודרת ומאורגנת לפי המסורת שנקבעה בפרסבורג, נתחבב על קהלתו שחשבה לעצמה לזכות גדולה שנכדו ה„חתם-סופר“ יושב על כס הרבנות בעירם. השפעתו על יהודי העיר והסביבה היתה גדולה. הקים בעיר ישיבה, דבר שחיזק כמובן את חשיבותה של הקהלה.

בשנת 1868 בקונגרס של קהלות הונגריה, שכונסה ביזמתה ותמיכתה של הממשלה ההונגרית, שכתוצאה מכך חל הפילוג ההיסטורי ביהדות הונגריה והקמת הקהלות הנפרדות במדינה וייסוד שלושה סוגים של קהלות: „אורטו-דוקסים“, „ניאולוגים“ ו„סטטוס-קוו“, בוועידה היתה קהלת קלאוזנבורג מיוצגת ע"י ר' ישראל גרין שהודיע, כי קהלתו מצטרפת לזרם החרדי-האורטודוקסי.

בשנת 1877 והוא רק בן 53 נפטר הרב אברהם גלאזנר. הניח אחריו כתבי-יד, אך מעולם לא הודפסו.

הרב משה שמואל גלאזנר:

נולד בשנת תרט"ז—1856; נפטר בירושלים
בשנת תרפ"ה—1925 ביום כ"ב תשרי.

הגאון רבי משה שמואל גלאזנר זצ"ל נבחר
לרב העיר, שנחשבה לאחת הקהלות החשובות
והמסודרות בהונגריה, בהיותו רק בן 18 שנה,
בתנאי שיתחיל לכהן בגיל 22. למד תורה אצל
אביו שהכשירו — כבנו יחידו — שיהיה רב

גדול בישראל. רק לזמן קצר בלבד שלח אותו
לישיבת דודו ה"כתב-סופר" בפרסבורג. ה'
רמשי"ג ניחן במוח-חריף, בהבנה ובתפיסה מהי'
רה. תוך זמן קצר נתפרסם שמו כאחד הגאונים
הצעירים, כוכב-עולה בשמי הרבנות בהונגריה,
כבר בגיל 25 היה אחד המשיבים הגדולים בעניני
הלכה מסובכים במדינה.

מיד עם הבחרו חידש בקלויזנבורג את הישי'
בה שאביו יסד בעיר. קבע סדר לימוד משלו,
חינך את תלמידיו ללימוד עיוני על דרך ה"פשט"
על הדף, ולהתרחק מדרך הפלפול. שיטה שבאה
אחרי-כן לביטוי בספריו שהוציא ובמלחמתו
התורנית והחברתית שהיתה מנת-חלקו במשך
כל ימי חייו.

דרכו ברבנות לא היתה סוגה בשושנים, דבר
שנבע מגאוניותו ומדרכו העצמאית. התעוררו
או בעולם הרבנות בהונגריה וגם בקהלתו שא'
לות הלכתיות מסובכות אשר בירר אותם מתוך
התעמקות בהלכה, באומץ-לב וללא כל פחד:
מה יאמרו המחמירים והקנאים, הצו של "לא
תגורו מפני איש" היה נר לרגליו.

מדרך ההלכה הברורה לא נטה לימין או
לשמאל. לא היה מוכן לוותר, להרתע ולסגת
אפילו בזמנים שהיה נתון להתקפות מצד רבנים
וחוגים קנאים ותקיפים. התבלט כאחד מגדולי
ההלכה בדורו ובדורות האחרונים. איש לא ערער
על גדולתו בתורה ובקיאותו המפליאה בכל
מכמני ההלכה.

כדרכו העצמאית בהלכה, כך גם בהשקפת-
עולמו ודבקותו ברעיון הציונות-הדתית שהיה
אחד ממבשריה. בשנת תרס"ד — בפרוס ועידת-
היסוד של "המזרחי" העולמי שהתקיימה בנשי'
אות הגאון רבי יצחק יעקב ריינס ז"ל בפרס-
בורג, היה אחד הרבנים הבודדים בהונגריה
שהעזו להגיד את אשר עם לבבם. יצא בדברים
חריפים נגד הרבנים שהוציאו איסור על הציונות
ו"המזרחי".

כמו בהלכה, כך גם בשאלה זו, לא הלך
בתלם. לא נכנע, לא התחבא ולא התכחש לרע-
יונותיו. נרדף והוחרם ע"י רבני הונגריה הקנ'
אית בגלל אמונתו הציונית, לא יכלו לבלוע

ולסלות, כי נין ה"חתם-סופר", גאון וגדול בתו-
רה, רב באחת הקהלות החשובות ביותר יצטרף
לתנועה זו. ולא רק הצטרף סתם, אלא היה אחד
מראשי המדברים. אך הוא לא שם-לב לכך,
החזיק באמונתו הציונית והטיף לציונות-דתית.

מכתב הרב מ. ש. גלאזנר לקראת ועידת היסוד:

בעזה"ת, עש"ק ראה תרס"ד קלויזנבורג
תע"א

לכבוד האלופים, מנהלים באמונה ד"חברת ה'
ציונים" בווינא.

מעת אשר החלה תנועת הציונות לפעם ב-
מחננו, מחנה העברים, שמחתי לראות כי הנה

קיבל ממדים חריפים. השתתף כציר בקונגרס- הציוני בקרלסבאד ונבחר לנשיאות הקונגרס. כל ימיו עמד במאבק עם חוגי הרבנים הקנאים, שלא החסירו שום הזדמנות להתקיף אותו. הרב פריינד, רבה של אינטערדאם-נאסד, תלמידו של בעל „דברי-חיים“ מצאנו אסר את המקוה בקלאונבורג שנבנה והוכשר על-פי הוראותיו ההלכתיות של הרב גלאזנר, אך הוא לא נכנע והוציא ספר „אור-בהיר“ להצדקת שיטתו. היו לו ויכוחים חריפים בעניני שחיטה, אפיית-מצות במכונה, התרת אכילת קטניות בפסח בימי הרעב של מלחמת העולם הראשונה. בכל הענינים ההלכתיים הללו נכנס למאבק ותורתו בידו. הוציא קונטרסים-תורניים להצדיק שיטתו ודרכו בהלכה.

אציין מקרה דומה של פסילת גם כשרות המקוה של קהלת סאטמר ע"י הרב אברהם יהושע פריינד זצ"ל מאינטרדאם-נאסד. רבה של קהלת סאטמר היה הרב יהודה גרינר וולד זצ"ל, ה„שבט-מיהודה“, שהיה חתנו של ר' יוסף-יוזפ סופר בנו של ה„חתם-סופר“. באותה תקופה ביקר בעיר הרב מנאסד. אחרי שטבל במקוה נכנס לשיחה עם הבלן וחקר אותו על „מיי-המקוה“. כשהדבר הוסבר לו אמר: „המקוה אינה כשרה!“ הבלן המופתע מיוזר לרב העיר וסיפר לו את הדבר. ר' יהודה גרינוולד שהיה מוכר כגאון וצדיק, אחד מגדולי הרבנים בימים ההם בהונגריה ענה: מה הוא אמר: המקוה שלי שאני הכשרתי אותה איננה כשרה? הוא מוציא לעז ח"ו על בנות ישראל בעירי? שלח את אחד מתלמידיו עם כרכרה (פיאקער בלע"ז) לאכסניה של הרב מנאסד להגיד לו: כי בפקודת ה„מרא-דאתרא“ עליו לעלות על הכרכרה ולעזוב מיד את העיר“...

שאלה זו היתה בעצם וויכוח הלכתי בין שתי שיטות בהלכות-מקוואות. אך אין זה הצדיק, כי זה ההולך לפי השיטה המחמירה יפסול את כשרות המקוואות של השיטה השנייה ולקבוע שאשה שטבלה במקוה זו אין טבילתה כשרה ונשארה ח"ו בטומאתה.

יש להניח כי שני גאונים אלה, הרב יהודה גרינוואלד, רבה של סאטמר והרב מ. ש. גלאזנר,

היא בוקעת לה מסילה כמעט בכל ארצות תבל בלבנות בני אומתנו, עד אשר גם רבים מהמר- חקים בחזקת היד כל חדשות אשר נהיו בלי משים, גם אלה מצאו את התנועה הזאת די נכונה להגות בה. ואך מבקשים להסיר ממנה או להוסיף עליה פרטים אחדים לבלתי היות בה שמץ צור מכשול להדיחם מתורת השם לפי דעתם.

ימי אסיפת „המזרחים“ בפרעסבורג קרבים ובהם, גם אנוכי יש את נפשי לקחת חלק בה, אשר על כן מצאתי את לבבי להריץ את אגרותי מאתי לפני כבודכם, ולשחר פניכם להעמידני בקרן-אורה ע"ד מפלגות הדעות גם בארצנו — חבל הציונים המקנאים, אשר בכל לב ונפש יביאו את כל איש ישראל תחת דגל הציונות, איך ובמה ירגיעו את לב האורטודוקס הנאמן או מה יענה להשקיט את נפש החסיד, אשר יגורו לנפשם כי תנועת הציונות תשחית כרם ה' צבאות כאשר כבר ידענו ושמענו את דבריהם אשר אמנם שונות המה בפרטיהם אבל כולם עולים בקנה אחד.

נא יואילו בטובכם לחוות לי דעתכם בזה וברצות ה' אקוה גם אנכי להשתתף באסיפת הזאת, אשר לדעתי תכיל בה צמיחת טוב לבני אומנתנו. ואולי אוכל לפעול גם על לבות מכירי וחבירי אלופים ואנשי שם לבוא עמי יחד לדרוש לציון.

הזמן קצר מאד אשר על כן אחכה יום-יום לתשובה.

מוקירכם ומכבדכם

ה"ק משה שמואל גלאזנר
רב דק"ק קל"ב הוגליל

בועידת-היסוד של „המזרחים“ נבחר להגיד הלה העולמית הראשונה של התנועה. אחרי מלחמת-העולם הראשונה השתתף בכנס-היסוד של התנועה הציונית בטרנסילבניה שהתקיימה בקלאונבורג ונשא שם את הנאום המרכזי. כתום הכנס הלך בראש התהלוכה שעברה ברחוב הראשי של העיר כשבראשה דגל „תכלת-לבן“. בין היהודים עשתה השתתפותו רושם רב. לעומת זאת, הקרע בינו לבין העולם הרבני והחסידי

כל חילוקי הדברים ושיבושי-הבנות שהיו בינינו בגלל התיחסותנו לציונות, יתנדפו ויתבטלו והכל יחזור למלוא קידוש-השם וכבוד התורה בכל שלימותם."

נוסח המכתב הרגיו את הרב גלאזר ובפרט בזכרו את הרדיפות והחרמות נגדו, לכן ענה על המכתב בחריפות לשונו כפולמסן שגון.

וזה לשון המכתב:

"קבלתי את מכתבו, אך קודם-כל עלי להעיר ולהזכיר, כי בעניני כלל-ישראל, אני בא בדברים רק עם תלמיד-חכם, אלא מכיוון שכתב ע"ד איזה שמועת-שוא וסיפור מעשייה שכאילו אחרי בואי לארה"ק נשתנתה דעתי ביחס לתנועה הציונית וערכה האלוקי במעשי ה' של אתחלתא-דגאולה, בבנין ארה"ק וקוממיות עם ישראל בארצו ואשר לכך אני עומד לעזוב את ארצנו הקדושה ולצאת לחו"ל על ארמת-נכר חלילה, לפיכך הנני מחויב להודיע, כי כל זה שקר וכזב! לא זו שלא נתרופפה אצלי דעתי הברורה הזאת ממקור אמיתיותה של תורה ואמונה בבינת מעשי ה' שבהמשך אתחלתא-דגאולה זאת, אשר ע"י התנועה הציונית בישוב ארצנו הקדושה וקיבוץ בניה לתוכה, אלא דעתי נתחזקה ונתבררה יותר ויותר ברוממות קדושת וטהרת אורא דארץ-ישראל, מעת אשר זיכני השם-יתברך לעלות לארה"ק ולהתישב בירושלים עיה"ק תובב"א.

אמנם גם בארץ-הקודש בריבוי קיבוץ-גלויות יש כמה מדרגות לאחב"י כמו שיש בתפוצות הגולה, יש יהודים יראים ושלמים בתורה ומצוות ויש שאינם במדרגה זו או גם רחוקים ממנה. אך גם אלה, כאן בודאי שהם במצב הרבה יותר טוב משכמותם בחו"ל. אלה הנמצאים כאן ועוסי-קים ביישובה ובבנינה, הלא במשך הזמן, בכח קדושת אורא דארץ-ישראל ומצוותה יחזרו בתשובה שלימה.

אחרי עלותי הנה מצאתי לי חבר או רב, ברא-יית אמיתות זו שבהופעת מעשי ה' שבפלאות סדרי גאולתנו, הלא הוא מרן הגאון הקדוש, ראש הרבנים בארץ-ישראל, הרב אברהם יצחק הכהן קוק. כל זמן שהוא לא יחזור מדעתו

רבה של קלויזנבורג, שניהם מצאצאי ה,חתם-סופר" פסקו לפי ה,חתם-סופר" ואילו הרב מנאסוד תלמיד הצדיק מצאנו הסתמך על שו"ת ,דברי-חיים".

פילוג בקהלה:

בתחילת שנות העשרים חל פילוג קשה בקה-לת. המטרה לחיצים היה שוב ,הרב הציוני". חסידי סיגט-סאטמר בעיר הכריזו על הקמת קהלה נפרדת, דבר שגרם והצית אש-מהלוקת שנמשכה שנים רבות. לפי חוקי המדינה אסור היה לקיים בעיר אחת שתי קהלות זהות, לכן נאלצו החסידים לקבל את השם: ,קהל עדת הספרדים". בכך עלה מספר הקהלות בעיר לשלושה: האורטודוקסית, הניאולוגית והספר-דית.

בשנת תרפ"ג, שבע-רוגו ומאבקים, אחרי ש-כיהן 44 שנה כרבה של הקהלה, החליט להגשים את חלום-חיו, התפטר מרבנותו, עלה לארץ-ישראל והתישב בירושלים. מיד עם בואו נתמנה כמרצה לתלמוד בבית-מדרש למורים של ,המז-רח" בירושלים, קבע דירתו בביתו של הרב י. ל. הכהן מימון. היה מבאי-ביתו של מרן הגרא"י הכהן קוק זצ"ל ונקשרו ביניהם קשרי ידידות הדוקים.

אגרת מהגולה:

כמה חדשים אחרי עלייתו לארץ, בשעה שהדיו על כתבי-פלסתר הרבים נגדו עוד טרם התייבש, קיבל מכתב מאחד מראשי היהדות האורטודוקסית בקלויזנבורג, אשר זה היה תוכ-נו:

"שמענו כי כ"ג אחרי שבא לארה"ק וראה את המצב הנורא של חיי הדת במציאות הממשית של שליטת הציונים ואת הקלקול וההפקרות ר"ל, מתוך כך נוכח להכיר את הטעות בהתלה-בותו לציונות, לכן החליט לעזוב את ארץ-ישראל ולחזור הביתה. כמובן ששמחנו מאד על השמועה הטובה ומעתה הלא ישוב ויקום כ"ג למעלת כבודו הראשון, כראוי להדרת-גאונו וצדקתו וזכות אבותיו מרן ה,חתם-סופר" זצ"ל.

הקדושה, גם אני בודאי שלא אחזור מדעתי באמיתות התורה והאמונה.
(החתמה)

מעניין יהיה להביא כמה קטעים מספר „שרי- המאה“ של מהרי”ל מימון ז”ל בהם מתואר הרב גלאזר ושיטתו בצורה אופיינית מאד:

„...מתוך גדולי ישראל מחוץ למדינת רוסיה שנכנסו לתוך הציונות והצטרפו לתנועת „המזרחי“, הנני מרגיש חובה להזכיר במיוחד את הרב רבי משה שמואל גלאזר, מי שהיה רבה של קלאוזנבורג ואחד המיוחד בתוך גדולי היהדות-התורנית בהונגריה הקנאית, שבלי פחד והיסוס נעשה לציוני והיה לאחד מעמודי „המזרחי“. בתוך אחד מגדולי התורה, סלל מסילות וכבש דרכים לעצמו, בכח ההגיון הבריא שחונן מימי ילדותו. לא נשא פנים לאיש. בגלוי ובפרט- הסיה חלק על דרכי הפלפול ועל זה שטמוהו חבריו מבעלי אומנותו.

אין בכוח עטי לתאר את שמחתו העצומה כשנסעתי אתו לבקר את המושבות החדשות ובתוכן את קבוצות „הפועל-המזרחי“... הנה רב גאון, ישיש מן הדורות שעברו, ארז-ישר, גבוה, מתנגד חלמיש. אמונתו בציונות היתה קשה כצור וחד כשפור במלחמת וויכוחים. כשראה את צעירנו שעוסקים בעבודות חרישה, נטיעה וקצירה, אחזתו התלהבות חסידית, דמעות של שמחה נשרו מעיניו ויחד עם הצעירים, יד ביד, שכם אל שכם, יצא בריקוד מתוך התרגשות שלא ראיתי כמותו, וקרא: אמנם כן, עוד לא אבדה תקוותנו.”

שמיטה בזמן הזה:

מעניין יהיה לציין את עמדתו בשאלות השמיטה בזמן הזה. זכורני, כי בשלהי שנת תרפ”ג, ערב שנת השמיטה שחלה בשנת תרפ”ד דברנו על השאלה, האם היא בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן ואמר: תמה אני על כמה מגדולי ישראל ובתוכם רבנו הגאון הצדיק רבי אברהם יצחק הכהן קוק שהם מתחבטים בשאלה זו. הלא אלמלי היתה שביעית בזמן הזה מן התורה, הרי היתה מתקיימת גם הבטחת התורה”ק (ויקרא כ”ה, כ”א), וציויתי את ברכתי לכם

בשנה הששית ועשתה את התבואה לשלוש שנים”. ואם ברכה זו אינה מצויה עכשיו, הרי ברור הדבר, כי שביעית בזמן הזה אינה מן התורה. גם הגאון הצדיק ר’ יוסף ענגיל מרדכי מישלא בספרו „אוצרות-יוסף“, כותב מעין מחשבה זו. מלבד זה, ממשיך הרב גלאזר, יש דעת הרו”ח בספר התרומות, שער מ”ה שאין שביעית נוהגת עכשיו כלל, אפילו מדרבנן. יש לי ראייה ברורה לדעתו ממסכת סנהדרין, י”ב ע”א: „אין מעברין את השנה בשביעית“, כותב רש”י: לפי שמאריכים עליהם איסור עבודת הקרקע. והנה שנת תרפ”ד הבעל”ט היא שנה של שביעית והיא גם שנה מעוברת, והלא זה נגד ההלכה שאין מעברין את השנה בשביעית. אלא ברור, כי הלכה זו נשנית בזמן שביעית”ק היה קיים, שהיו מקדשים את החודש על-פי הראייה ומצות שביעית היתה אז מדאורייתא, אולם בזמן שהתחלנו לקבוע זמנים ומועדים על-פי החשבון: כמו שכתב הרמב”ם (הלכות קידוש החודש, הלכה ד’) שוב לא היתה חובת שביעית ויכולים לעבר גם שנה של שביעית”. חיבוריו של הרב גלאזר הופיעו בעודו בחייו, פרט „שו”ת דור-רביעי“ שהופיע בירושלים בשנת תשל”ז, 52 אחרי פטירתו, מתוך כתב-יד שנתגלה בירושלים, בהוצאת נכד המחבר, הרב אברהם קליין בן חתנו הרב שמואל מנחם קליין.

הספרים שחיבר:

„הלכה למשה“

ביאור רחב של חמשה הלכות-שחיטה שנאמרו למשה מסיני. ובפרט ביאור וסידור שיטות ראשונים ופוסקים בדיני בדיקת הסכין ופגימותיו ושאר דינים המסתעפים מזה והלכות טריפות והלכות גדולות וקביעות נשנו כאן. נדפס בשנת תרע”ב בקלויזנבורג.

„חקור-דבר“:

ע”ד גירות ונישואי-תערובת שהתחתנו בני-שואים אזרחיים ואח”כ באים להתגייר ולהתחתן על-פי דת תורה”ק. נדפס במונקאטש בשנת תרס”א.

„שביבי-אש“:

דרשות על התורה והמועדים וחידושי-הלכות.
נדפס בעיר דעש בשנת תרס"ג.

„אור-בהיר“:

המפיץ אור בהיר על עניני זחילה ומעמיד
כדבר המקבל טומאה ויתר דיני מקוואות המס-
תעפים מזה. נדפס במרמרוש-סיגט, בשנת תר-
ס"ח.

„הציונות באור האמונה“

קונטרס באידיש-גרמנית על הציונות וחזון-
נות-הלואי שלה לאור התורה והאמונה. הקונטרס
שימש כספר-יסוד למשנת הציונות הדתית.

„דור רביעי“:

גולת הכותרת של עבודתו הספרותית-תורנית
היתה הופעת ספרו הגדול על מסכת חולין שעשה
רושם בעולם הרבני. ההקדמה לספר נחשבת
לאחד המחקרים החשובים ביותר לתולדות
ההלכה והפלפול. בספר הזה התבלט כאחד מגדולי
לי גאוני ישראל בדורו.

דף השער של הספר:

„ביאור רחב על מסכת חולין מרישא ועד
גמירא. אור חדש על פסקי הרמב"ם ז"ל שאינם
מתאימים עם דעת יתר הראשונים, טעמו ונימוקו
עפ"י דרכו שדרך בהבנת המשנה והגמרא. אשר
ביררתי ווביארתי בעזה"ת ע"י יגיעה רבה לילה
ויום, כמעט כל ימי חלדי. אני הקטן משה שמואל
בן לאאמ"ו הגאון מוה"ה אברהם גלאזנר זצ"ל
ונכד של הגאון רשכבה"ג בעל החת"ס זצ"ל.
יושב על כסא הרבנות פה ק"ק קלויזענבורג
תע"א. נדפס בשנת תרפ"א. לפ"ק.

מהקדמתו הארוכה ל„דור-רביעי“ הנני מביא
כאן קטע השופך אור על מצב-רוחו והרגשתו
לאור מאבקיו התורניים.

„...ואני הגבר ניסיתי בכל אלה, כי רב בוז
שבעתי בימי חיי. ותלית לא מצאו בי כל און,
כי קמו לרדפני, אבל רק מפני שדרך למודי
לא טעם לחיכם וקשה עליהם לשמוע הגיוני
המבקר-דעת בלי משוא-פנים. על כן חברו עלי

רבים לרדפני חנם, ואני על כל גל וגל נענעתי
ראשי והייתי תמיד מן השומעים חרפתם ואינם
משיבים, אבל בשיטת למודי עמדתי תמיד כעמוד
ברזל ולא הנחתיה בשביל יללתם של אלה.
ואדרבא, בו מצאתי חייר-רוחי, נוחם ונופש על
כל התלאות ותלית לא יגעתי לריק, כאשר יראה
כל המעיין בצדק בחבורי זה אשר אני נותן לפני
החכמים השלמים ונבונים המבקשים האמת ול-
אהבת האמת. צריך אני להחזיק טובה לפני
המחפרים, כי ע"י התנגדותם טרחתי ויגעתי
לחזק הענינים בראיות מוצקות.“

„ש"ת דור רביעי“:

„שאלות ותשובות אשר השאיר אחריו ברכה
כ"ק אא"ז הרב הגאון-האדיר והמפורסם, הארי
שבחבורה בנש"ק מגזע תרשישים, כקש"ת מו"ה
משה שמואל גלאזנר זצ"ל, בן הרהגה"צ מו"ה
אברהם גלאזנר זצ"ל ונכד הראשון מדור-רביעי
למרון החת"ס זי"ע, שהיה אבדק"ק קלויזנבורג.
נדפס בירושלים בשנת תשל"ז — 1977, פורמט
גדול, 172 עמוד.

כתב-היד שנחשב לאבוד התגלה במקרה אצל
„סוחר כתבי-יד“. השאלות הן מהשנים תר"מ
עד שנת תרנ"א, בערך לפני מאה שנה. השו"ת
הן אוצר-בלום של מציאות יהודית בהווי של
טרנסילבניה, שבבירתה קלויזנבורג שימש המח-
בר רב ואב"ד ובעל-סמכות של פסיקה הלכתית
לגדולי הרבנים שקיבלו את הכרעותיו ההלכ-
תיות.

מענין יהיה להדגיש, כי בזמן שכתב את
תשובותיו הללו היה בגיל 30—25 בלבד, ועל
אף גילו הצעיר פנו אליו רבנים קשישים ובקשו
את הכרעותיו. המחבר היה נינו הראשון של
בעל „חתם-סופר“ וכבר בלמדו בישיבה התגלה
ככוכב-עולה בשמי הרבנות בהונגריה. כבר בגיל
16 היה מנהל חליפת מכתבים עם גדולי הרבנים
בהונגריה בענינים הלכתיים מסובכים של „טיב-
גיטין-וקידושין“ ונתפרסם לאחר-מכן בבקאותיו
הגדולה ובכושר ניתוח בכל מקצועות התורה.
כל שאלה הלכתית ברר בעומק ונלחם על אמיתו
בקונטרסים שהוציא להוכחת צדקתו.
הרמש"ג היה חריף הביטוי ופולמסן שנון.

דעתך ולא שקטה רוחך במה שכתבתי ולא נסגת אחור גם אחרי דברי כבושין שכתבתי לך על קשיות-ערפך, כי כך דרכי החכמים שאין מחגי- פים בתורה ומקבלים האמת ממני שאמרו, ודוחין השקר ממני שאמרו..."

והנה פתיחה חריפה באחת התשובות:
 "תמה אני עליו שכותב דברים בלי עיון כלל, רק לפי משקלו הראשון. וכי דימה בנפשו שסוגיא ארוכה אשר גלויה לכל באי שער התערובות היה נעלם מעיני, פרי-מגדים" ושאר הגאונים שבאו אחרי ומקום הניחחו לי להתגדר בו?" אתממה!

נוסף על מעלותי הרבות יש להדגיש במיוחד את מזגו הטוב, לב טוב ורגיש, רחום וחנון, חומל דלים, מקרב את הבריות, מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, בחמימות ובחיוך לבבי.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת תר- ע"ד—1914 הגיעו לקלויזנבורג כפליטי-מלחמה רביים שונים: הרב קאנר מטשחוב חתנו של הצדיק משינאווע, הרב ליכטנשטיין מקולומיא, הרב שיק מליז'ענסק, הרב אשכנזי מלעמבערג, הרב מיכאלוביץ מברודי והרב פרידלנדר מבורג- פרונד. הרמ"ש"ג דאג לסידורם הראשון ופרנס- תם, עד שכל אחד מהם רכש לעצמו חוג אוהדים, חסידים ותומכים. בהמשך הזמן התפרנסו כולם בכבוד ונשארו תושבי העיר עד סוף ימיהם. היו מקרים בערים אחרות שהתישבו במקום רביים פליטי-מלחמה שהביא לחיכוכים וסכסוך- כים בינם לבין רב העיר, סכסוך "השגת-גבול" כביכול, אך לא כן אצל הרמ"ש"ג, עינו לא היתה צרה בכך ואף תמך בהם בכל לבו החם.

האדמו"רים הללו כאילו גמלו לו עבור יחסו הטוב כלפיהם. בזמן הפילוג בקהלה פרסמו "גילוי-דעת" משותף נגד הקמת קהילה-נפרדת של חסידים.

אגב, רצוני לציין: בהיותי נער לפני גיל "בר- מצוה" בקרתי בביתו ביחד עם אבי ז"ל במסיבת- חג ב"ש, שמחת-תורה". והנה הרב, נין ה"חחם- סופר" יושב בראש-השלחן עם "שטריימל" על ראשו. לשאלתי הסביר לי אבי ז"ל, כי נראה לו שבהשפעת הצדיק הרב משה פאנעט מדעש הוא חובש "שטריימל" בשבת וחג, אך רק בביתו

בדרכו ההלכתית והציבורית לחם למען האמת ללא כל פשרות. הביע דעתו כאשר עם לבבו בלי רתיעה. בכמה דברי-מבוא ופתיחה לתשו- בותיו בספר זה יש ביטוי עז לכך.

והנה כמה דוגמאות וצימוקים לכך:

"...שני המכתבים וגם השלישי הגיעני ומחמת שמתוך מכתב קדשו האחרון ניכר לי שהדר"ג נ"י לא שם עיניו הבדולחות על מכתבי כראוי ומתוך כך לא ירד לסוף דעתי. על-כן מוכרח אני להניף ידי שנית באריכות קצת, כפי מיכסת הפנאי. ואם עדיין לא שקטה רוחו ולא נחה דעתו הרמה בזה, אז ימחול הדר"ג נ"י להציע הדבר לפני איזה גדול שירצה. וכהכרעתו כן נעשה, ובפרט שישלח מכתבי זה לידו. אמנם אני לא אוכל לעשות כרצונו מפני טרדות הישיבה אשר יקרה לי מכל".

והנה פתיחה אחרת:

"אמנם אחת אשר אני מוצא את עצמי מחויב לומר לו כי לפי דעתי, לא יפה עושה מעלתו נ"י מה שממשמש כל כך באחרונים ואחרוני אחר- גים להקשות מאחד על חבירו וליישבם ע"י פלפול וסברות האחרונים. עלינו רק לברר מה שנראה לנו מוסכם משכלנו, כל אחד ואחד לפי מה שחננו ה' בדברי גמרא, רש"י ותוספות ושאר הראשונים, בהם נהגה יומם ולילה, לדקדק בדבריהם הקדושים עד שידינו מגעת, כי עליהם צריכים להתמשכן נפשנו להסיר מעליהם כל תלונה. אם נרצה להשגיח שלא יסתרו דברינו מאחד של האחרונים, הרי לא נוכל לומר שום סברה. לא איכפת לי אם דברי יתנגדו לדברי איזה אחרון אם אני רואה שסברתי ישרה ומוש- רשת בגמרא וראשונים לדינא להלכה ולמעשה".

והנה פתיחה נוספת ומעניינת:

"...את יקרתו הגיעני בעתו ובזמנו. הנה ראיתי שמעלתו נ"י מתעקש להעמיד טעותו על כל פנים, ואנוכי שאין כן עמדי, כי לא אתכחש לאמת כדי להחזיק בשקר. ואנסה בזה עוד פעם לברר דיבורי.

פתיחה לתשובה בסוף הספר, "דור-רביעי" על מס' חולין:

"...שמחתי במכתבך בראותי כי עדיין לא נחה

בלבד. את השטריימל נתן לו במתנה, ידידו רבה של קהילת דעש.

יוצאי חלציו:

איירל: בתו הבכירה היתה אשתו של הרב חיים צבי רייך, רבה של קהלת אוסלני בתוניסיה, שהיה בנו של הגאון הרב יעקב קופל רייך, הרב הראשי של בודפשט, חבר הסינט, ה"בית-העליון" של הממלכה ההונגרית.

ר' שמעון גלאזר: היה סוחר ובעל-תעשייה בעיר, עלה ארצה כשנתיים אחרי אביו והתישב בירושלים ואח"כ בתל-אביב. בנו ד"ר אברהם גלאזר, פרופסור לכימיה באוניברסיטה העברית בירושלים היה חתנו של האדמו"ר מדרוהוביץ וגיסו של המשורר ש. שלום. בתו ברכה היתה אשתו של ר' משה יוסט ז"ל מוסד ונשיא תנועת "תורה ועבודה" בטרנסילבניה ובעלותו ארצה חבר הוועד-הפועל של "הפועל-המזרחי" בישראל.

בנו של פרופ' א. גלזר, הנושא את שמו של הרמ"ג מ. שמואל, משמש פרופסור למטמטיקה ופיזיקה באוניברסיטת תל-אביב.

לר' שמעון ג. היו עוד שלוש בנות: אסתר, היתה נשואה לניצב אריה שור ז"ל מראשי מש-טרת-ישראל. בתו רייזל נשואה למר יוסף חיון. השלישית, נעמי, היתה אישיות אגדית ביחד עם בעלה בתנועת המחתרת העברית לפני הקמת המדינה. בעלה יעקב אורנשטיין ז"ל, איש ירו-שלים דור שישי בארץ, סופר ועתונאי, היה ממיסדי "ברית הבריונים" ביחד עם הסופר אבא אחימאיר ז"ל. הווג אורנשטיין הצטרפו לארגון המחתרתי: "לוחמי חרות ישראל" לח"י, הוא היה מעוזו של מפקד לח"י יאיר שטרן ז"ל. אחרי רצח יאיר נאסרו שניהם ע"י השלטון המג-טורי. היא ישבה בבית-הסוהר לגשים בבית-לחם במשך שלוש שנים והוא הוגלה עם אנשי אצ"ל ולח"י לאריטריה. ישב שם עד קום המדינה. עם שובו הצטרף כחבר מערכת העתון "דבר", עד לפטירתו.

דינה, אשת ר' מנחם וואלד, סוחר ותעשיין. בנו של הרב יוסף וואלד רב בקיראלי-העלמעץ.

אחיו הרב יעקב מאיר וואלד היה דיין וראב"ד בקלויזנבורג.

הרב עקיבא גלאזר, יורשו ברבנות, היה חתנו של הגאון הרב יהודה צבי בלוהם רבה של קהלת הגשוביץ בצ'כוסלובקיה, בנו של הרב עמרם בלוהם, גאון בעל שם עולמי, מחבר ספר "בית-שערים".

לר' עקיבא ג. היו ארבעה צאצאים: אסתר, הנשואה לבנו של הרב מציריך, מר דניאל לווינ-שטיין, תעשיין בשווייצריה, שולמית בוללג ג"כ בשווייצריה.

הרב יהודה צבי גלאזר (מוזכר במקום אחר בסקירה) והבת נעמי שהיתה נשואה לר' דב מוצצן מגרוס-וורדיין, שנפטרה עם משפחתה באושוויץ.

הינדל, אשת הרב משה לוי בן הרב חיים יהודה לוי, רבה של קהלת החרדית בטמשוואר: אחרי נשואיו היה מגיד בית-הכנסת "בית-אברהם" ומו"צ בעיר ומרצה ליהדות בבתי-ספר העירוניים והתיכוניים ממלכתיים, עד שנבחר כסגן-מנהל הלשכה המרכזית לקהילות האורטו-דוקסיות במדינה אחרי שהמרכז הועתק לעיר קלויזנבורג.

חתנו הרב משה הירש ז"ל ממארוש-וואשאר-העלי קיבל את תפקידי חותנו אחרי שהוא נבחר כסגן מנהל מרכז הקהלות. הרב הירש עלה ארצה אחרי השואה ושימש כמנהל ב"ס "תחכמוני" ותיכון-דתי בבת-ים.

להרב משה לוי היו שני בנים גדולי-תורה הרב עזריאל לוי, שנסע מקלויזנבורג ללמוד תורה בישיבת מיר המפורסמת בליטא הרחוקה. נשא לאשה בת ממשפחת סופר-שרייבר מבוקר-בינה, מצאצאי "חתם-סופר".

בנו השני הרב חיים יהודה נשא לאשה את בתו של אולמן, ראש קהלת גרוס-וורדיין, ג"כ ממשפחת "חתם-סופר". אחרי נשואיו הקים ישיבה של כ-25 בחורים בגרוס-וורדיין.

כל משפחת הרב לוי הושמדה באושוויץ. **אסתר,** אשת הרב שמואל מנחם קליין ז"ל, רב בקהלת שבש-קללמש ואח"כ ב"גאל-סיץ" — צ'צוביץ בסלובקיה, במקום שהקים ישיבה מפורסמת. הרב ש. מ. היה בנו של הרב שלמה

„המזרחי“. אחרי השואה, עלה ארצה ועבד כפקיד בשירות המדינה.

עוזר ד"ר יצחק גלאזנר: היה חתנו של הרב שמעון אהרנפלד, רבה של קהלת מיהאלוביץ. ד"ר גלאזנר היה נשיא „המזרחי“ בקלויזנבורג. עלה ארצה אחרי השואה. עם קום המדינה היה היועץ-המשפטי של משרד הדתות. חתנו הוא הפרופסור נתנאל קצבורג מאוניברסיטת „בר-אילן“, שכתב מאמר-מחקר מקיף ויסודי על הסבא של אשתו יהודית: „לשיטתו התורנית והלאומית של הרב מ. ש. גלאזנר“, בספר זכרון ליהדות קלויזנבורג/קולוואר בעריכת הרב ד"ר משה כרמלי-וויינברגר, שהוא כיום פרופסור למדעי הרוח בשיבת-אוניברסיטה בארה"ב. הספר הודפס בניו-יורק בשנת תש"ל — 1970.

בנו משה ש. גלאזנר משמש בתפקיד „הממונה על מחוז חיפה“ של משרד הפנים.

פטירת הרמש"ג:

הרב משה שמואל גלאזנר זצ"ל נפטר מיתת-צדיקים, — מיתת-נשיקה בחג שמיני-עצרת בשנת תרפ"ה. המברק מירושלים על פטירתו הפתאומית הגיע לבית בנו הרב ביו"ט שני של גלויות ב„שמחת תורה“. הייתי עם אבי ז"ל בבית-הרב במסיבת-חג. המשרתת הנוצרית פתחה את המברק לפי בקשת הרבנית. אחרי תפילת מעריב הוטל על הדיין ר' אליעזר פריד ז"ל שיוודיע לרב את הבשורה הלא-טובה. הדיין נגש אליו והזכיר לו את הגמרא במסכת פסחים, עמוד ד': רב, בן אחיו של ר' חייא כשהגיע מבבל לארץ-ישראל שאל אותו דודו ר' חייא: אביך חי ענה לו רב, אמא חיה. הרב הבין את הרמז. הועיקו את כל המשפחה ובשורת האבל התפשטה בעיר.

הרמש"ג נטמן ב„הר-הזיתים“. לארחוק מקברו הוטמן אחרי שנים הראי"ה קוק זצ"ל.

אחרי מלחמת השחרור וכבוש ירושלים במלחמת ששת הימים נתגלה קברו ההרוס והמצבות השבורות שלו ושל הרבנית. הקבר שוקם, הוצבו מצבות תוקנו וביום השנה עלו יוצאי העיר קלויזנבורג להתפלל על קבר רבם הגדול.

זלמן קליין מעיר סילאדי-צ'עה. שמואל מנחם למד בשיבת פרעסבורג בתקופת ועידת-היסוד של „המזרחי“ העולמי, שהתקיימה בעיר בשנת תרס"ד — 1904. היה חבר בוועדה המכינה ו-„סדרן“. אחרי-כן יסד גם „אגודת סתר ציונית“ ביחד עם הרב הופמן שהיה אח"כ רבה של פרנקפורט. העניין הגיע לאוניו של ראש הישיבה ה„שבט-סופר“ שהחליט לסלק את כל החבורה מהישיבה. באותו זמן הודמן לעיר הרב מ. ש. גלאזנר, קיימת דעה שהוא בא בעצם לתהות על קנקנו של בן הרב מסילאדי-צ'עה שדברו בו נכבדות עבור בתו. הרב גלאזנר המליץ בפני ראש-הישיבה שהיה בן-דודו, שימתיק את הדין ואילו את „המורד“ ר' שמואל מנחם לקח לחתן לבתו.

לכותב המחקר הזה ידועים 3 בנים של הרב שמואל מנחם קליין ז"ל.

(א) הרב אברהם קליין שהיה רב בכמה קהילות בסלובקיה, כיום הוא מחלק את זמנו, חצי שנה בארה"ב וחצי שנה בירושלים. הוא זכה להוציא לאור וזיכה את הרבים בהוצאת הספר ש"ות „דור רביעי“ ואת הספר „רסיסי טל“ של אביו ז"ל.

(ב) הרב יקותיאל קליין שהיה רב במכסיקו סיטי וכיום במיאמי ביץ' בפלורידה.

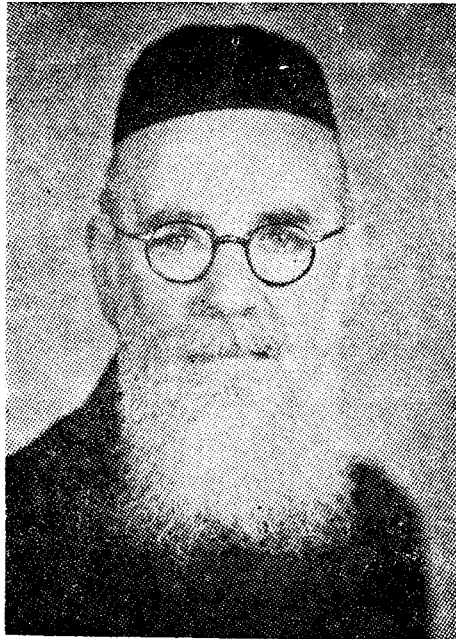
(ג) ר' יהודה זעירא-קליין — תושב העיר חו-לון.

גיטל, — אשת הרב עקיבא הכהן קליין, רב קהלת ביקיש-צ'אבא בהונגריה ואח"כ באייזעני-שטאדט. חתנם הוא הרב מרדכי-יפה שלזינגר ראב"ד בבית-דין הרבני האיזורי בתל-אביב.

ר' בנימין גלאזנר: חתנו של הרב משה רייך רבה של קהלת באנוביץ, ר' בנימין היה למדן גדול, סופר וחוקר תורני, מבחירי אנשי התורה והתרבות העברית. הוציא כתבי-עת תורניים וספרותיים. הירחון „באהלי-שם“ — ירחון לתורה וספרות עברית הופיע עד לתקופת חיסול יהדות הונגריה וטרנסילבניה. בנו ר' אברהם נמצא בארץ ועובד בעתון „מעריב“.

שיינדל, — אשת ר' אברהם פינקלשטיין, סוחר מכובד וחבר הנהלת הקהלה, מפעילי תנועת

הרב עקיבא גלאזנר:

אחרי התפטרות אביו הרמ"ג ועלייתו ארצה, נבחר במקומו והוא אז בן 37. אחרי נישואיו היה רב בקהלת צ"ק-סערעדא ואח"כ מילא את מקום חותנו, הרב יהודה צבי בלוהם, רבה של הנשור-ביץ בצ'כוסלובקיה במשך שלוש שנים.

נשא את רבנותו בקלויזנבורג ברמה במשך 21 שנה, עד לחיסולה הטרגי של יהדות טרנסיל-בניה בשנת תש"ד — 1944, כשהובלו מגיטו קלאוזנבורג למחנה ההשמדה אושוויץ כ-20.000 יהודים. הרב גלאזנר הגיע ביחד עם הרבנית למחנה „ברגן-בלזן“.

היה ידוע כגאון בתורה, חריף ובקי, דרשן מצוין, נואם בחסד-עליון, בעל הופעה אצילית. יסד בעיר את ישיבת „חתם-סופר“. כתלמיד לישיבה אפשר היה להתקבל רק אחרי פנייה מוקדמת בכתב, מבחן בידיעות ובדיקה יסודית של המועמדים.

את רבנותו קיבל בתקופה קשה ביותר לקהלה, תקופה של ריב-אחים ומחלוקת שנמשכה שנים. עוד בתקופת אביו התפלגה הקהלה. חסידי סיגט-סאטמר הקימו לעצמם קהלה נפרדת מתוך סיבות ונמוקים שונים ואמתלאות. א. שהקהלה היא ציונית. ב. הרב מ. ש גלאזנר הוא ציוני-פעיל ג. הקהלה הקימה בעיר גימנסיה עברית „תרבות“, ועוד נימוקים נוספים.

הרב עקיבא גלאזנר היה נאלץ להמשיך את המאבק הזה שעלה מיליונים רבים לשני הצד-דים הגיעו הדברים לידי כך שעם פרוץ הפילוג הלשינו החסידים בפני השלטון-הצבאי ש-הרב משה שמואל גלאזנר הוא „אירידנט“ הונגרי. מפקד העיר הגנרל פיטאלה הוציא פקודה לאסור אותו ביום שבת. חיילים רומניים הובילו אותו בשבת למאסר דרך רחובות העיר. למחרת, אחרי השתדלויות רבות של ראשי הקהלה ומתן שלמונים, שוחרר הרב ממאסרו. המקרה המעציב הזה העמיק את הקרע בין פלגי הקהלה.

יחסו של הרב עקיבא גלאזנר לציונות היה מסויג ומאופק. למען האמת ההיסטורית יש לציין, כי בין ראשי הקהלה היו הרבה מתנגדים

לציונות, גם מתוך כניעה ופזילה לעבר היהדות החרדית הקנאית. כיום, ממרחק-היסטורי של עשרות בשנים, כתלמידו הנאמן ואיש-סודו, הנני מדגיש, כי לא פעם הביע בשיחות פרטיות את נאמנותו לציונות-הדתית ברוח אביו הדגול, אך ברור כי מתוך נסיונו המר של אביו, לא היה בו העוז ואומץ לשאת גם את המאבק הזה, תוך הלכי-רוח של רבני המדינה. במקרה אחד הוא רכש אצלי את השקל-הציוני. לפי זכרוני היה זה בשנת 1930.

מספר שנים אחרי-כן, אחרי עלייתי ארצה, מצא לנכון להשתתף ב„כנסיה-הגדולה“ של „אגודת-ישראל“ ובנאומו אמר, כי לוא אביו היה חי כיום, היה ג"כ יושב כאן... כאילו אגודת-ישראל קמה לא בחיי אביו!

אחרי מספר שנים שקטו הרוחות בשתי הקה-לות ורוב יהודי העיר לא ראו עוד טעם בקיום שתי קהלות נפרדות. הרב ע. גלאזנר דרש להר-שיב בית-דין מיוחד שיכריע על איחודן מחדש של שתי הקהלות והחזרת השלום על כנו. „בית-הדין“ אמנם התכנס, שמע את הטענות והוציא

„ראש-הקהל“ של קלויזנבורג ועוד מספר רבנים משארית-הפליטה בטרנסילבניה, ובנו יחידו הרב יהודה צבי גלאזנר מלוס-אנג'לס.

הרב עקיבא גלאזנר חיבר כמה ספרים:

דור דורים:

„כולל ביאור רחב על הרבה הלכות גדולות וסוגיות הש"ס. חברתיו בעזרת החונן לאדם דעת ובוכות אבותי הקדושים נ"ע. אני זעירא דמן חבריא, עקיבא גלאזנר אבדק"ק קלאוזנבורג, בן לאאמו"ר הגאון העצום, נר ישראל והדרו כקש"ת מרן משה שמואל זצ"ל, בעמח"ס „דור-רביעי“ על מסכת חולין, נו"ג מרן רבן של ישראל בעל ה„חתם-סופר“ וצוק"ל. נדפס ב-קלאוזנבורג בשנת תרצ"ד, 223 עמוד. בראש הספר נדפסו הסכמות של גדולי הדור: הגאון ר' שמואל ענגיל מראדומיזלא, הרב חיים יצחק ירוחם אלטשדט, הרב אברהם דובער כהנא-שפירא מקובנה, הרב שאול בראך מקאשוי, הרב יהודה לייב צירלזון מקישינב, הרב עקיבא סופר מפרסבורג.

עקבי הצאן:

מכיל ברורי אגדה והלכה בקשר עם עיקרי ויסודי השבת והמועדים. נוסף לזה, כולל ביאור סוגיות והלכות גדולות וכן מאמרים שונים העוסקים בבעיות ושאלות הזמן העומדות על הפרק. חברתיו בחמלת ה' עלי ובעזרת החונן לאדם דעת. זעירא דמן חבריא, אחד משרידי הפליטה עקיבא גלאזנר בעמח"ס „דור-דורים“ על סוגיות הש"ס. בסוף הספר „קונטרס בפילפון לא דאורייתא“ בסוגית „זה וזה גורם“ מאת הגה"צ מוה"ר יודא צבי בלוהם, חותן המחבר.

נדפס בלונדון בשנת תשי"ח, קנ"א עמודים. הספר כולו הוכן לדפוס ע"י המחבר, שכתב גם הקדמה ארוכה. יש להניח ולהבין מתוך השורות שהשעה היתה דחוקה לו, לבו אמר לו שקיצו מתקרב. בראש כתב-היד של הספר הכין מצבת-זכרון לבני משפחתו שהושמדו בשואה, בתו, חתנו, נכדו, אחיו, אחיותיו, גיסיו וצאצאיהם. בפרק מיוחד מביע תודה, כעין דברי-פרידה

ההלטה בלתי-מובנת, רוח-הפלגנות גברה, ש-הנציחה את ריב-אחים והמחלוקת עד הסוף המר. נוסח ההחלטה של בית-הדין היה: „היות וכבר נעשה המעשה והקהלה הנפרדת נוסדה בהיתר, לכן אין להכריח אותם למיזוג מחדש, בניגוד לרצונם המלא של המיעוט שהתפלג“.

הרב עקיבא גלאזנר ביקר בארץ שלוש פעמים: בפעם הראשונה בא להשתתף בהקמת מצבה על קבר אביו ב„הר-היתים“. בפעם השנייה בשנת תרצ"ד — 1934 כתייר ועלייה ל„קבר-אבות“. בביקורו זה ביקש אותי להתלוות אליו בכמה מבקוריו. בשלישית הוא בא כניצול-השואה אחרי מלחמת העולם השנייה.

עבר את נתיב הסבל והיסורין. הגיע למחנה „ברגן-בלזן“ ברכבת ההצלה של ד"ר ישראל קסטנר ז"ל. בני-עירו שהיו במחנה סיפרו, כי ביום הראשון בהגיעם ל„ברגן-בלזן“ העמידו להם דודי-מרק. היהודים שאבו ממנו להכיר את תוכנו וקבעו שיש בו פירווי-בשר, או מין חומר הדומה לבשר וסרבו לאכול ממנו. הרב גלאזנר העריך את האחריות הגדולה והסכנה של חת-תזונה לתקופה בלתי-מוגבלת, ראה בכך „פיקוח-נפש“ ממדרגה ראשונה. ניגש לדודי-מרק, ברך בקול רם ובדמעות את ברכת: „שהכל נהיה בדברך“ ואכל את המרק. צווה בגזרת דעת-תורה לא להתנזר מהאוכל המוגש להם, כי הדבר עלול ח"ו להביאם לאפיסת-כוחות.

סיפרו גם שהרב גלאזנר עשה נסיונות להת-קרב ולשוחח עם אח-לצרה, הרב יואל טייטל-בוים מסאטמר, אשר גם הוא הגיע ל„ברגן-בלזן“ ב„רכבת-הציונית“ של ד"ר קסטנר, אך הרב טייטלבוים לא נענה לנסיונותיו. השואה והסבל המשותף לא השכיחו ולא הביאו למחשבה שנייה. להרהורי חרטה...

אחרי השחרור עלה לישראל, אך לא נקלט בארץ. חזר לשווייצריה לבית חתנו, מר דניאל לווינשטיין בציריך. גפטר בנכר. ארונו הובא בהתאם לצוואתו לישראל ונטמן בבית-הקברות „סנהדריה“ בירושלים. קברו נכרה ע"י קבריהם של הרב מאיר בר-אילן והרב זאב גולד. הספידו אותו, בן-אחותו, הרב מרדכי יפה-שלוזינגר, ראב"ד בתל-אביב, ר' ישראל ווייס לשעבר

למשפחתו, לאשתו הרבנית, לבנו יחידו, בנותיו, חתניו, כלתו ונכדיו. התכונן כנראה למסור את הספר להדפסה, אך לא זכה, נפטר בגיל 72. בהתאם לצוואתו נטמן בישראל.

הרב יהודה צבי בלוהם ז"ל חותנו של הרב עקיבא גלאזנר העריך אותו מאד ובספרו „שו"ת שארית יהודה" מובאות שתי תשובות אליו, אשר מתוכן אפשר לעמוד על חיבתו והערכתו המיוחדת אליו.

התשובה הראשונה בראש הספר נערכה אליו: „את חגי המצות, תחוג בדיעות, שובע שמחות, מעין הברכות, לחתני יקירי, אהובי ידיד נפשי, הרה"ג המהולל, אין גומרין עליו את ההלל, חריף ובקי, בגמרא וסברה, ידין ידין, יורה יורה, מו"ה עקיבא נ"י, אבדק"ק טשיקסערעדא, יע"א ולנוות ביתו, בתי היקרה, צפירת תפארה, כחמה ברה, הרבנית מרים הינדל לאוי"ט.

אם אמנם נפישא מילי-דפסחא וטרדות רבות שתו עלי, בכל-זאת אמרתי, לאו אורח ארעא, להיות עצרת-דברים, על שני כתובים הבאים כאחד, בד"ת אשר שמחתי בהן כמוצא שלל רב. לכן גערתי בהמון טרדוטי להשיב לך בקיצור להראות, כי ערבים עלי דבריך, עד אפנה מכל עמלי, ואז אבוא בעוה"י באר"ש רחבת-ידיים ואחרון אחרון חביב אשר הערת ע"ד קדוש-אבי, מאור-הגולה צוק"ל. ומסיים את המכתב והנגי חותם בברכת שמחת החג הבעל"ט. תשמחו ותתענגו על רוב שלום.

על יתר דבריך אשיב ג"כ. חמיד הנאמן, אוהבך בלב-ונפש-חפצה ודורש שלומך וטובך כל הימים באהבת עולם וחיבה יתירה.

בתשובה שנייה כתב לו חותנו שבועיים אחרי-כן, אך היה זה מכתבו האחרון אליו, כי בחג השבועות הוא נפטר באופן פתאומי.

„באסרו חג הפסח, התהלה והשבח, לדבר אמת רכב וצלח, כבוד חתני יקירי וחביבי כנפשי, הרה"ג המפורסם לשם ולתפארת, מו"ה עקיבא גלאזנר נ"י אבדק"ק טשיקסערעדא יע"א ולנוות ביתו, בתי החביבה המושלמת, הרבנית מרים הינדל תחי לאוי"ט.

שמע-מינה מר' עקיבא תלת, חכמה, בינה

ודעת, בשני כתובים הבאים כאחד בד"ת. בכל יום ויום אני מחבב דבריך, חיבת-החידוש שנע-שה על תורת ה' קדשו, אבל האמת אוהב מכל אצלך ואצלי. לכן אחווה דעי גם אנוכי, כפי שיעלה על רוחי, מהחונן לאדם דעת ושיחה, ולעילא מן כל ברכתא, יברכך בהגי תלתא, בני, חיי ומוזנה, לישב במקומך במנוחה נכונה, עד נעלה לציון ברינה. כנפשי ונפש חמיד הנאמן באהבה רבה, אהבת אבות לבנים.

הערכה דומה גילו כלפיו גם שאר גאוני הונגריה בדורו. בין התשובות בספר „שו"ת קרן לדוד" מאת הגאון הרב אליעזר דוד גרינ-וולד זצ"ל מסאטמר, אחיו של בעל „ערוגות-הבושם" מחוסט נמצאת תשובה בענין גניית „ספרי-תורה" שנפסלו. השאלה התעוררה אחרי שסטודנטים-אנטישמיים חיללו ושרפו ספרי-תורה בחוצות העיר קלויזנבורג והועלתה בעידי הלכתית בקשר לגניית הגוילים החרוכים-מאש. „...ישאו הרים שלום, עד תאוות גבעות-עולם, לכבוד הרב המאיר הגדול, חריף ובקי בחדושי תורה, זך הרעיון במיטב ההגיון, מוכתר בנימו-סין, החכם השלם, ספיר ויהלום, כש"ת מה"י עקיבא גלאזנר, האבדק"ק קהל-יראים קלויזנ-בורג יצ"ו.

אחדשה"ט, יקרת מכתבו עם מגילה-עפה קבלתי לנכון ואתו הסליחה שלא השבתי לו עד כה, כי טרדוטי רבו למעלה-ראש וגם עתה אין הזמן גורס להאריך ואמלא כפי קוצר ואתו הסליחה...

ומסיים: וה' שנותיו יאריך ואומר שלום למר, לתורתו כאה"ט ונפש ידידו ודורש שלומו.

אליעזר דוד גר"ו

בתקופת שהותו בציריך הוציא הרב ע. גלאזנר ספר בשפה הגרמנית העוסק בעניני שבת ומו-עדים.

הרב יהודה צבי גלאזנר:

בנו של ר' עקיבא, עוד בחיי אביו, לפני שנות-השואה, נבחר ע"י קהלת קלויזנבורג לתפקיד של ממלא-מקום הרב, בתוארו הרשמי, הרב הצעיר של הקהלה. אחרי פטירת אביו הוציא-

לאור את הספר „דור-דורים“ שהשאיר אביו. כיום הוא יושב בארצות-הברית וממונה על הכשרות בלוס-אנג'לס. תופס מקום נכבד בחיי הרבנות שם. פעיל בשטחי-פעולה שונים. מונה ע"י הנשיא לשעבר ג'ימי קארטר כחבר הועדה הממלכתית לחקר והנצחת זכר השואה.

הקהילה של החסידים:

הרב יקותיאל יהודה הלברשטאם:

נינו של ה„דברי-חיים“ מצאנו וחתנו של הרב חיים צבי טייטלבוים, מחבר ספר „עצי-חיים“ מסיגט. שימש כרבה של הקהילה הנפרדת-החסידית בקלאוזנבורג.

בשנת 1922 חל פילוג חמור בקהילה האורטו-דוקסית בעיר. בית-הכנסת של החסידים ברחוב קאדאר, אשר רובם המכריע היו חסידי סיגט-סאטמר, התפלג מקהלת-האם והקימו לעצמם עדה חרדית עצמאית. לפי חוקת המדינה אין לקיים בעיר אחת שתי קהלות זהות, לכן קבלו לעצמם את השם: „קהל עדת הספרדים“, התפללו בנוסח החסידים, „נוסח ספרד“.

המחלוקת נמשכה מספר שנים ועלתה בסכומי-כסף אגדיים, אשר שני הצדדים היריבים נתנו שוחד ושלמונים לאנשי השלטונות, לפי הכלל: „הכסף יענה את הכל“. התערבו בענין מרבית רבני המדינה וגם מארצות הסמוכות.

החסידים גייסו איסורים מתומכיהם נגד ה-שחיטה של הקהילה האורטודוקסית אשר תמול-שלשום היתה כשרה עבורם, „למהדרין מן המהדר-רין“. ואילו הקהילה האורטודוקסית הצליחה לגייס „גילויי-דעת“ אשר ביטלו את האיסורים של חבריהם הרבנים. הסכימו על „דין-תורה“ בפני בית-דין שהיה מורכב מרבנים מפורסמים. מצד החסידים: ר' שלמה הלל הראב"ד של סיגט. מצד הקהילה, ר' דוד שליסל הדיין של מונקאץ. כאב בית-הדין נבחר הגאון הרב מרדכי בריסק מטאשנאד.

משני הצדדים עמדה סוללה של בוררים וטו-ענים ובראשם: מצד הקהילה: הגאון הרב אשר

אנשל ווייס הי"ד, רבה של סילאדי-נאדי-פאלו ור' בן-ציון וויינשטיין החסיד-הציוני ואילו מצד החסידים: ר' אברהם מאיר הכהן גלאנצר מגרוס-וורדיין. הדיון נמשך חדשים רבים.

הרב עקיבא גלאנצר הצטייד בהמלצות מאביו ונסע לרבני פולניה לגייס תמיכה נגד הפילוג. חזר משם ובידו „דעת-תורה“ והמלצות מאת גדולי גאוני פולניה נגד הפילוג: הרב מאיר אריק מטרנוב, הרב שטיינברג מירוסלב, הגאון ר' מאיר ענגיל מרדומישל, הרבנים ר' שלמה דוד כהנא והרב גוטשכטר מרבני ווארשה בירת פולניה. אך לשוא: בית-הדין ברוב-דעות הצדיק את הפילוג.

בזמן הפילוג מנתה העדה המתפלגת 71—73 ראשי-משפחה. לפי מיטב ידיעתי עלה מספרם במשך השנים ל-104 משפחה ע"י נישואי בניהם ובנותיהם. היו להם שוחטים, דיינים, „מקוה“, תלמוד-תורה וכל אביזרי-הקהילה.

בראשית ימי הפילוג בחרו לעצמם בתור רב את ר' יואל טייטלבוים. למען האמת ההיסטורית יש לקבוע, כי ב-בזמן היה הרב טייטלבוים רבה הנבחר של עיירה קטנה, „אילושקה“ במחוז בע-רעג, אך מושבו הקבוע היה לא באילושבה, לא בקלויזנבורג אלא בסאטמר מאז נישואיו, כמה עשרות שנים עוד טרם שנבחר כרב העיר, אחרי הסתלקותו של ה„קרן-לדוד“.

מספר שנים אחרי הפילוג, בהסכמתו של הרב יואל טייטלבוים, נבחר כרבה של הקהילה הנפרדת, הרב יקותיאל יהודה (ולמן לייב) הלבר-שטאם, שהיה חתנו של הרב חיים צבי טייטל-בוים זצ"ל ה„עצי-חיים“ מסיגט, אחיו הבכור של ר' יואליש. הרב הלברשטאם היה אז אברך-צעיר, אך נחשב לגדול בתורה וכת עולה בשמי החסידות. סלל לעצמו דרך עצמאית בהנהגה חסידית, הקים במסגרת קהלתו ישיבה והנהיג שיטה קפדנית של התמדה בלמודים. הוא בעצמו הגיד את השעורים ובחן את תלמידיו.

שימש בתפקידו וניהל את עדתו עד לשנות השואה בזמן שנלקח למחנות עבודת-כפייה. אשתו ביחד עם 11 ילדיו הושמדו באושוויץ. כל אלה שעברו אתו את נתיב הסבל והאיסורים של מחנות העבודה, סיפרו נפלאות על התנהגותו

עבודה ספרותית-תורנית:

בקרית צאנז מופיע זה שנים ירחון תורני בשם „ישראל-סבא“ — ירחון מוקדש לתורה וחסידות ברוח ישראל-סבא. כל שנתון מכורר לספר שלם. הרוב המכריע של החומר, המגיע למאות תשובות בעניני הלכה, דרוש, חדושי-תורה וסוגיות-הש"ס, הם של הרב האדמו"ר. בדף השער של הירחון: „דברי תורה בהלכה ואגדה מכ"ק מרן שליט"א: אין-ספק שבבוא הזמן ימוינו התשובות והמאמרים לנושאים שונים ויופיעו בצורת ספרים. בזמן הקמת הקריה שימש כרב המקום אחד מתלמידיו שלמד בישיבתו בקלויזנבורג, הרב ישראל אריה זלמנוביץ. אחרי שהרב זלמנוביץ נבחר לרבה של עכו משמש כרב הקריה בנו של האדמו"ר, שנולד אחרי השואה מנשואיו בזיווג-שני עם בתו של הגאון הרב שמואל דוד אונגר הי"ד שהיה רב ומו"צ בנייטרא שבחונגריה.

ומסירותו לחבריו לצרה ולסבל. השחרור מצא אותו במחנה „פרנוואלד“ בגרמניה, במקום שהתבלט כמנהיג רב-השפעה ותושיה של שארית-הפליטה.

מגרמניה יצא לארצות-הברית במקום שהתרכזו מסביבו אנשי שארית-הפליטה וחסידי צאנז והתבלט כאחד מגדולי ההשפעה והמעשים בין האדמו"רים. אחרי שהות של מספר שנים בארצות-הברית חל מפנה מכריע במהלך מחשבתו ויחסו למדינת ישראל. החליט לעזוב את ארה"ב ועלה לישראל. בגלל צעדו זה חל קרע עמוק בינו לבין דודו הרב יואל טייטלבוים וחסידיו. הכריזו עליו שהוא נהפך ר"ל ל„ציוני“. בנתניה הקים קריה-חסידית, את „קרית-צאנז“, המאוכלסת במאות משפחות ומהווה כעין ריפובליקה של תורה וחסידות. הוקמו בקריה מוסדות שונים: תלמוד-תורה, ישיבה, מקוה, בית-אבות, בית-ימלון, בית הבראה, מפעלי תעשייה ומלאכה ולבסוף בית-חולים מודרני, מפואר ומשוכלל, בית-חולים „לניאדו“.

רבי הקהלה המתקדמת „ניאולוגית“

ומילאו את התפקיד בו בזמן גם בקלאוזנבורג. אחרי-כן הרב שלמה ראוסניץ, הרב ד"ר ש. רוזנשפיץ וד"ר יעקב קליין.

בית הכנסת שלהם נבנה בשנת 1887 בצורה ארכיטקטונית מרשימה. לא הוכנס בו „עוגב“, כפי שזה היה מקובל בבתי-כנסת שלהם. את דרשותיו השמיע ד"ר אייזלר בשפה ההונגרית. הקהלה גם וויתרה על קיום שחיטה-נפרדת ובאו בהסכם עם הקהלה האורתודוקסית ביחס לשחיטה, כשרות והשנחה.

הרב אייזלר היה תלמיד „בית המדרש לרבנים מתקדמים“ בבודפשט ויחד עם זאת תלמיד האוניברסיטה והוכתר בתואר: ד"ר לשפות שמיות. אחרי בחירתו קבל מינוי כמרצה-בכיר באוניברסיטת קלאוזנבורג. הרצאתו הראשונה בפקולטה לשפות-שמיות היתה על „לשון-התלמוד“. ב-

המשך השנים מונה כפרופסור מן-המניין. במשך 41 שנות כהונתו בעיר פרסם מאמרים רבים בכתבי-עת מדעיים בנושאים: „חכמת-

החלק המתקדם של יהודי העיר, לא הסכימו וסרבו להשלים עם בחירתו של הרב משה שמואל גלאזר כרבה של הקהלה, היות והוא אברך צעיר בן 22 שנה בלבד. הנימוק האמיתי להתנגדות היה — היותו ממשפחת „כתב-סופר“, שהיה אבי-ההתנגדות לתנועת „ההשכלה“ ואחד מהוגי-הרעיון של הקמת קהלות נפרדות אורתודוקסיות, בניגוד לדעת הרוב בקונגרס היהודי שהתקיים בשנת 1868 בחסות הממשלה ההונגרית.

הרב ד"ר מתתיהו אייזלר:

בשנת 1891 נבחר כרב הקהלה הניאולוגית. יש לציין, כי על-אף היותו רב לקהלה מתקדמת, הרי בחייו הפרטיים התנהג כיהודי שומר תורה ומצוות.

לפני ד"ר אייזלר שימשו כרבני הקהלה הזאת רבנים חלקיים: הרב יצחק קונשטדט ואחרייו הרב ד"ר אלכסנדר קוהוט, שהיו בגרוסורדיין

בשירת התנ"ך", "בתענועיות הזמן", "דור-המדבר" וכו'.

השפעתו ומעמדו בעיני השלטונות היתה גדולה. יהודים רבים, גם לא מבני-קהלתו פנו אליו וזכו לעזרתו והתערבותו בעת צרה ומצוקה. נפטר בשנת 1930 בגיל 65.

הרב אליהו קליין:

ארבע שנים עברו עד לבחירת רב במקומו של ד"ר מטיאס אייזלר. בתקופת הביניים מילא את תפקידי הרבנות הרב אליהו קליין שהיה לפני-כן מורה ללמודי-קודש ודת בבית-ספר היסודי של הקהלה הניאולוגית ואחרי-כן בגימנסיה העברית, "תרבות" שהיתה הראשונה מסוגה בטרנסילבניה.

למען האמת ההיסטורית יש לציין, כי הוא היה בעצם, "נטע-זר" בקהלה הזאת. היה בנו של אחד הרבנים תחרדים והחשובים ביותר במדינה, הרב שלמה זלמן קליין, רב העיירה סילאדי-צ'עה וחתנו של הרב אהרן צבי קלר משומקוט, מצאצאי ר' הילל מקולומייא. הרב קליין היה תלמיד-חכם, מתפלל בדביקות, ביתו היה בית של קיום תורה ומצוות והקפדה חמורה על כל תג ומנהג של ה"שלחן-ערוך".

היה מנהיגם הרוחני של תנועת "בני-עקיבא" ו"תורה ועבודה", אחד מאישיה ומנהיגיה של הצינונות בכלל והצינונות הדתיות בפרט.

עבר את נתיב הסבל והיסורין של השואה. עם הקמת המדינה וכינון בתי-דין רבניים ע"י משרד הדתות מונה לתפקיד, "ספרא-דדיינא" בבית-דין הרבני האזורי בחיפה.

הרב משה כרמליי ויינברגר:

נבחר לתפקידו כרב הקהלה בשנת תרצ"ד — 1934 והמשיך בכך במשך 10 שנים, עד לחיסולה הטרגי של יהדות הונגריה ובתוכם הגיטו ב-קלאוזנבורג עם אוכלוסייה של כעשרים אלף נפש הי"ד. הצליח לעזוב את הגיטו ולעבור לרומניה בגבול שהיה סמוך לבית-הקברות היהודי של

העיר ולהגיע לישראל עוד לפני ימי השחרור. גם הרב, "המתקדם" הזה היה שומר תורה ומצוות לכל פרטיה. לפני כניסתו ללמוד בסמינר לרבנים בבודפשט, למד בישיבת "קרן-לדוד" בסאטמר. בקלאוזנבורג היה חבר בתנועת "תורה ועבודה" — "הפועל-המזרחי".

בשנות רבנותו בעיר היה פעיל בחיי העיר, בשטח התרבותי והסוציאלי. בשנת 1940 לקח חלק בפתיחתה מחדש של הגימנסיה העברית "תרבות" שנסגרה לפני כן בפקודת השלטונות. אחרי עלותו ארצה מצא את מקומו בשדה-החינוך, היה סגן-מנהל בית-ספר "בילוי" בתל-אביב ואח"כ מנהל בית-ספר תיכון דתי בנתניה וזמן-מה מנהל המחלקה לחינוך של העירייה. עם קום המדינה בשנת 1948 נתקבל למשרד-החוץ הישראלי כראש המדור לעניני הונגריה, רומניה ופיגלנד ואחרי-כן קצין-עליה ונספח לעניני תרבות בשגרירות ישראל בבודפשט. בשנת 1957 יצא לארצות-הברית ונתקבל כפרו-פסור מן המניין בישיבת אוניברסיטה בניו-יורק. הרב כרמליי הוא סופר-פורח ומחבר ספרים.

"ספר-וסייף"

הספר דן בחופש-הביטוי והמחשבה בעם יש-ראל בכל הדורות. ספר מחקר בתולדות הספר-העברי מתקופת התלמוד עד ימינו. שיטת ה-בקורת על ספרים שונים, מלחמה בספר ומחברו ולפעמים משפט-שריפה על ספרים שונים.

הסופר ד"ר יצחק ריבקינד ז"ל כתב בדבריי-פתיחה לספר: "...ספר הכולל ומשקף את המאבק לרוח האדם העולה למעלה בספרות ובחיים. יש הרבה מן הדרמטיות והטרגיות בתוך הספר. אירועים מוזעזעים במלחמת-הרוח, בהאבקות על חופש המחשבה והדיבור, על ההבעה ללא ריסון וכבלים, ללא איסור והגבלות".

"המחבר הוא רב-כולל. איש הספר ושריד הסייף, רב זכויות להצלה. בדרך נס ניצל וגשאר בחיים, המוקדשים לתורה, חכמה והוראה, להעמיד תלמידים ולחקר השירה העברית בהונגריה. הספר מונח עתה לפני הקורא והחוקר העברי, יעיין בו, ילמוד ויבוא על שכרו, שכר דרישה וחקירה".

ספר זכרון ליהדות קלויזנבורג:

שאלת הפליטים במלחמת העולם, השואה, בעיית נשואי-תערובת, תולדות העתונות היהודית, יח"ס של יהודי טרנסילבניה לתרבות ההונגרית, הגירת גולי-ספרד אחרי האינקוויזיציה לכמה מערי טרנסילבניה והקמת קהלות ובתי-כנסת ספרדים אשר בחלקם היה קיים עד השואה.

הרב משה כרמלי-וויינברגר העשיר את הספר רות היהודית במאמרים, מחקרים ויצירה ספרותית נוספת, בין השאר, „הטרגדיה של יהודי טרנסילבניה" שהופיע בהוצאת „דיושם" ב-15 שנת 1964, חוברת מס' 15.

נדפס בשנת תש"ל — 1970 בניו-יורק, 550 עמוד.

הספר לפי שמו מוקדש אמנם לזכר קהלת קלאוזנבורג, אולם הוא מקיף את חיי התרבות, החינוך היהודי ומבנה של סוגי הקהלות בטרנסילבניה כולה. שם הספר ותוכנו אינם זהים. הוא כולל סקירה רחבה על ארגוני הקהלות: האורטודוקסית, ביאולוגית, סטטוס-קוו וספרדית במדינה. רק חלק מן הספר עוסק במיוחד בקלאוזנבורג. אנו מוצאים בספר מחקרים על סופרים ומשוררים עבריים שחיו ויצרו בטרנסילבניה,

המסך ירד: הקהילה איננה

אחרי השואה התרכזו בעיר יהודים מהסביבה הקרובה והרחוקה, כהנו בעיר רבנים לתקופת-מעבר קצרות, שלא מצאתי לנכון לכלול אותם בסקירה זו.

נסיים את הסקירה בדברי הנביא ירמיהו, נביא הזעם והחורבן:

אהלי שודד וכל מתרי נתקו, בני יצאוני ואינם, אין נוטה עוד אהלי ומקים יריעותי. (ירמיהו פרק י' פסוק כ')

שלמה זמרוני

ראש המועצה הדתית בני-ברק

על הקהלה רבת ההוד והתפארת עלה הכורת, רק שרידים נשארו ממנה. יער של מצבות עזובות בבתי הקברות של העיר, אשר רק בודדים בלבד פוקדים אותן.

תמה ונשלמה הסקירה על רבני קלאוזנבורג, אשר במרכזה השרשרת המפוארת של הרבנים לבית גלאזנר שהטביעו חותמם על הקהלה הזאת שהיתה אחת הקהלות היפות והמאורגנות בהונגריה ואח"כ בטרנסילבניה שסופחה בשלהי מלחמת העולם הראשונה לרומניה, בשנת 1940 — ת"ש הוחזרה שוב להונגריה ואחרי מלחמת העולם השנייה סופחה שוב לרומניה.

תקון טעות:

- (א) דף 10 הרב מ. ש. גלאזנר זצ"ל — נפטר בשנת תרפ"ה — 1924.
- (ב) דף 16 שורה 12 צ"ל ד"ר אברהם גלאזנר ז"ל.
- (ג) דף 16 שורה 22 צ"ל: לר' שמעון גלאזנר היית עוד שלוש כנות.
- (ד) דף 16 טור 2 שורה 24 צ"ל: חתנו הרב צבי הירש ז"ל.